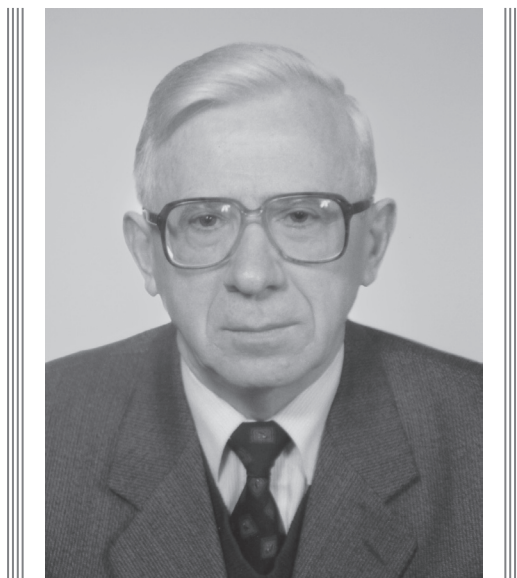

Fot. Archiwum Sejmu

Wspomnienie o prof. dr. hab. Kazimierzu Działosze (29 stycznia 1932 – 3 września 2024)

We wrześniu 2024 r. w wieku 92 lat odszedł od nas Pan Profesor Kazimierz Działocha. Pożegnaliśmy Go w rodzinnej miejscowości Wysocko Wielkie, gdzie urodził się 29 stycznia 1932 r. i spędził dzieciństwo, które było naznaczone wybuchem wojny oraz trudnymi latami okupacyjnymi. Edukację rozpoczął w Gimnazjum i Liceum Męskim w Ostrowie Wielkopolskim. Po złożeniu egzaminu dojrzałości w 1951 r. podjął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego. Od tej chwili, jak się okazało, na całe półwiecze związał swoje życie z wrocławskim fakultetem, a w jego ramach na krótko z Katedrą Ekonomii Politycznej i następnie z Katedrą Prawa Konstytucyjnego, której był wieloletnim kierownikiem.

W osobie Profesora utraciliśmy wybitnego konstytucjonalistę i uczonego o ogromnym, niezwykle wartościowym dorobku, mistrza kolejnych pokoleń naukowców, wspaniałego organizatora, cenionego dydaktyka, promotora niezliczonych prac magisterskich i wielu rozpraw doktorskich, a także osobę głęboko zaangażowaną w działalność publiczną i społeczną. Przede wszystkim jednak odejście Kazimierza Działochy

pozbawiło nas możliwości spotkań i rozmów z niezwykle mądrym, doświadczonym i życzliwym człowiekiem.

W ciągu półwiecza pracy na Uniwersytecie Wrocławskim Profesor przeszedł wszystkie szczeble kariery naukowej – od stanowiska asystenta objętego w 1955 r. do tytułu profesora zwyczajnego uzyskanego w 1985 r. Jako badacz wyróżniał się niezwykle precyzją formułowanych poglądów, a także oryginalnością prezentowanych tez i wniosków. W swoich opracowaniach naukowych nie umieszczał zbędnych zdań, tylko tyle, ile trzeba, by wyrazić myśl. Takie podejście próbował też zaszczerpić uczniom. Mistrzostwo słowa oraz nieszablonowość poglądów sprawiły, że wypowiedzi naukowe Profesora były licznie cytowane w literaturze prawnokonstytucyjnej, jak też dotyczącej pokrewnych dziedzin prawa.

Zainteresowania naukowe Kazimierza Działocha były obszerne i dotyczyły – w różnych okresach jego aktywności – rozmaitych wątków. Niemniej na plan pierwszy wybija się problematyka źródeł prawa, na którą Profesor zwrócił uwagę już w początkowych latach swojej kariery. Zaowocowało to dysertacją doktorską pt. *Dekrety z mocą ustawy na tle prawa burżuazyjnego*. Jej promotorem był mistrz Profesora – Andrzej Mycielski. Badania nad problematyką źródeł prawa Kazimierz Działocha kontynuował w następnych latach, a ich ukoronowaniem stała się rozprawa habilitacyjna pt. *Instytucja dekretu z mocą ustawy i jej stosunek do zasady wyłączności ustawodawczej w prawie europejskich państw socjalistycznych*. Po niej powstawały kolejne opracowania poświęcone formom działalności prawotwórczej. Szczegółowej analizy tej części dorobku naukowego dokonał jeden z uczniów Profesora – Artur Preisner – w tekście pt. *Wpływ działalności Profesora Kazimierza Działocha na tworzenie standardów państwa prawa i służby publicznej*, opublikowanym w dedykowanej Kazimierzowi Działosze księdze jubileuszowej z okazji 80. urodzin¹. Wobec wnikliwości tego omówienia wystarczy tutaj wspomnieć, że poza zagadnieniami źródeł prawa i form działalności prawotwórczej dorobek naukowy Profesora obejmuje także opracowania koncentrujące się na problematyce naczelných organów prezydialnych i parlamentaryzmu socjalistycznego oraz działalności Sejmu Ustawodawczego. Przypomnieć należy także monografię napisaną wspólnie z Januszem Trzecińskim pt. *Zagadnienie obowiązywania konstytucji marcowej w Polsce Ludowej 1944–1952*². Jak napisał A. Preisner: „Praca ta, traktująca o szczególnie złożonym problemie obowiązywania jednej konstytucji w dwóch różniących się zasadniczo epokach historycznych państwa polskiego, nie tylko wywołała szeroki rezonans zarówno wśród konstytucjonalistów, jak i historyków, lecz uzyskała poważne uznanie, potwierdzone między innymi zespołową Nagrodą Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki II stopnia”³.

¹ *Vide* Prawo w służbie państwu i społeczeństwu. Prace dedykowane Profesorowi Kazimierzowi Działosze z okazji osiemdziesiątych urodzin, red. B. Banaszak, M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012.

² *Vide* K. Działocha, J. Trzeciński, *Zagadnienie obowiązywania konstytucji marcowej w Polsce Ludowej 1944–1952*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1977.

³ A. Preisner, *Wpływ działalności Profesora Kazimierza Działocha na tworzenie standardów państwa prawa i służby publicznej*, [w:] *Prawo w służbie państwu i społeczeństwu...*, s. 15.

Wśród publikacji naukowych Kazimierza Działochy z lat osiemdziesiątych XX w. na wyróżnienie zasługują także monografie zbiorowe przygotowane pod Jego redakcją: *Konstytucyjny model tworzenia prawa w PRL* (1981), *Konstytucja PRL po 30 latach jej obowiązywania* (1983), a także książka napisana wraz z J. Trzcinińskim i Krzysztofem Wójtowiczem pt. *Studia nad udziałem grup interesów w procesie tworzenia prawa* (1987). Trudno dodać więcej do stwierdzenia A. Preisnera, piszącego, że: „Poszczególne daty awansów zawodowych Profesora Działochy są zatem nie tylko świadectwem Jego głęboko uzasadnionej kariery naukowej, ale przede wszystkim świadectwem ciężkiej pracy i wielkiego poświęcenia dla nauki prawa konstytucyjnego”⁴. Bogaty wybór publikacji z lat 1957–2017 zamieszczono w księdze jubileuszowej dedykowanej Profesorowi z okazji 85. urodzin i 60-lecia pracy naukowej.

Kolejny etap działalności Kazimierza Działochy – nie tylko naukowej, lecz także publicznej – rozpoczęło uchwalenie ustawy o Trybunale Konstytucyjnym w 1985 r. Od tego momentu przedmiotem swoich zainteresowań Profesor uczynił także sądownictwo konstytucyjne oraz orzecznictwo Trybunału. Problematyce tej pozostał wierny do końca kariery, a w ostatnich latach życia przygotowywał się do napisania pracy na temat początków Trybunału Konstytucyjnego w Polsce.

Istotną cezurą w działalności naukowej i publicznej Kazimierza Działochy stały się lata dziewięćdziesiąte XX w., które przyniosły istotne zmiany w polskim konstytucjonalizmie. Wiedzą, doświadczeniem i ogromną energią Profesor zachęcał środowisko polskich konstytucjonalistów do wsparcia procesu przeobrażeń ustrojowych oraz tworzenia prawa zgodnego ze standardami państwa demokratycznego. Wysiłki te zaowocowały publikacjami zbiorowymi pod Jego redakcją, zwłaszcza pracami: *Problemy tworzenia prawa w państwie demokratycznym* (1993) oraz *Prawo, źródła prawa i gwarancje jego zgodności z ustawą zasadniczą w projektach Konstytucji RP* (1995, współred. A. Preisner). Na uwagę zasługuje także artykuł zamieszczony w „Państwie i Prawie” pt. *Państwo prawne w warunkach zmian zasadniczych systemu prawa RP*⁵. Opracowanie to na wrocławskim fakultecie prawa przeszło do historii jako obowiązkowa lektura kolejnych roczników studentów.

Szczególnego podkreślenia wymaga inicjatywa zaangażowania polskich konstytucjonalistów w stworzenie teoretycznych podwalin pod prace nad nową Konstytucją RP. Kazimierz Działocha objął kierownictwo dużego projektu badawczego pt. „Podstawowe dylematy teoretyczne nowej Konstytucji RP”, którego efektem stało się osiem tomów zbiorowych. Studia te stanowiły ważny drogowskaz w dyskusjach nad projektem ustawy zasadniczej w Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego. Następny projekt badawczy koordynowany przez Profesora poświęcony został praktyce stosowania Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. („Podstawowe problemy stosowania Konstytucji RP”). Publikację 10 tomów tematycznych zawdzięczamy bez wątpienia energii i poświęceniu Kazimierza Działochy, dzięki

⁴ *Ibidem*, s. 17.

⁵ *Vide* K. Działocha, *Państwo prawne w warunkach zmian zasadniczych systemu prawa RP*, „Państwo i Prawo” 1992, z. 1.

którym udało się włączyć do prac nie tylko konstytucjonalistów, lecz także przedstawicieli innych dyscyplin, w tym teorii i filozofii prawa, prawa międzynarodowego i finansowego. Profesor nie odmawiał również nigdy udziału w przedsięwzięciach naukowych jednoczących środowisko polskich konstytucjonalistów, takich jak choćby opracowywanie komentarzy do małej konstytucji (od 1995 r.) oraz obowiązującej Konstytucji RP (od 1999 r.), publikowanych pod redakcją Leszka Garlickiego.

Jak już wspomniano, Profesor był promotorem licznych rozpraw doktorskich i mistrzem wielu pokoleń konstytucjonalistów. Wspólnie ze swoimi młodszymi uczniami w ramach grantu Narodowego Centrum Nauki jako kierownik zrealizował projekt badawczy pt. „Zasada konstytucjonalizmu w świetle badań praktyki wykonywania orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego”, którego podsumowaniem jest monografia pt. *Wykonywanie orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w praktyce konstytucyjnej organów państwa*⁶.

Ukoronowaniem kariery konstytucjonalisty niewątpliwie stał się dla Kazimierza Działocha wybór do pierwszego składu Trybunału Konstytucyjnego w 1985 r. Jako sędzia sprawozdawca przyczyniał się On do zbudowania prestiżu ówczesnego Trybunału, funkcjonującego – co należy podkreślić – w warunkach braku pełnej niezależności oraz ostateczności orzeczeń. Następnie Profesor został wybrany do Senatu RP III kadencji, a w 1997 r. – do Sejmu RP III kadencji, w którym przewodniczył Komisji Etyki Poselskiej. Miał ważny udział w tworzeniu nowej Konstytucji RP jako ekspert w Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego w latach 1993–1995, a następnie jej członek. Był również członkiem Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, dwukrotnie – Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów, a także zasiadał w Radzie Służby Cywilnej.

Kazimierz Działocha należał do licznych towarzystw naukowych, w tym międzynarodowych. Był jednym z wiceprezesów zarządu polskiej sekcji Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Konstytucyjnego, członkiem Międzynarodowej Komisji Prawników, Międzynarodowej Akademii Prawa Porównawczego z siedzibą w Paryżu, a także Polskiego Towarzystwa Legislacji oraz Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego. Szczególnie warta zapamiętania i docenienia jest Jego aktywność w Polskim Towarzystwie Prawa Konstytucyjnego, które współtworzył w 1992 r. i którego prezesem był aż do 2001 r., a w uznaniu swoich zasług otrzymał funkcję prezesa honorowego. Na uwagę zasługuje także zaangażowanie Profesora w działania na rzecz zrozumienia i pojednania między narodami polskim i niemieckim, podejmowane przez Niego w okresie pełnienia funkcji współprzewodniczącego zarządu Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej.

Kazimierz Działocha zasiadał również w komitetach redakcyjnych wielu czasopism krajowych i zagranicznych, w tym „Przeglądu Prawa i Administracji”, „Studiów nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi” oraz „Państwa i Prawa”. W sposób

---

⁶ *Wykonywanie orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w praktyce konstytucyjnej organów państwa*, red. K. Działocha, S. Jarosz-Żukowska, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2013.

szczególny był związany z tym ostatnim, w którym od 1997 r. pełnił funkcję zastępcy redaktora naczelnego.

Karierę naukową, dydaktyczną i publiczną Profesor łączył z udanym życiem rodzinnym oraz wychowywaniem dwojga dzieci – córki Marty i syna Tomasza. Zwłaszcza dla młodego pokolenia może to stanowić wzór zachowania tak koniecznej równowagi między życiem zawodowym i prywatnym. Kazimierz Działocha był także głęboko związany ze swoją rodzinną miejscowością, z której społecznością utrzymywał bardzo bliskie kontakty. Zawsze znajdował czas na swoje hobby. Był miłośnikiem sztuki, która stała się także pasją Jego córki Marty. Kochał muzykę klasyczną, zwłaszcza Fryderyka Chopina, i współtworzył Fundację Międzynarodowych Festiwali Chopinowskich w Dusznikach-Zdroju, a później także przewodniczył jej Radzie. Każdego roku w sierpniu wraz z rodziną i przyjaciółmi odwiedzał tę miejscowość w okresie festiwalowym.

Będziemy zawsze pamiętać Pana Profesora Kazimierza Działochę jako człowieka życzliwego, zarażającego innych energią i pracowitością, uczonego o niezwykłym dorobku naukowym i dydaktycznym, a także społecznika, melomana i miłośnika sztuki.

Mariusz Jabłoński i Sylwia Jarosz-Żukowska

Bibliografia

- Działocha K., *Państwo prawne w warunkach zmian zasadniczych systemu prawa RP*, „Państwo i Prawo” 1992, z. 1.
- Działocha K., Trzciński J., *Zagadnienie obowiązywania konstytucji marcowej w Polsce Ludowej 1944–1952*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1977.
- Preisner A., *Wpływ działalności Profesora Kazimierza Działochy na tworzenie standardów państw prawa i służby publicznej*, [w:] *Prawo w służbie państwu i społeczeństwu. Prace dedykowane Profesorowi Kazimierzowi Działosze z okazji osiemdziesiątych urodzin*, red. B. Banaszak, M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012.
- Prawo w służbie państwu i społeczeństwu. Prace dedykowane Profesorowi Kazimierzowi Działosze z okazji osiemdziesiątych urodzin*, red. B. Banaszak, M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012.
- Wykonywanie orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w praktyce konstytucyjnej organów państwa*, red. K. Działocha, S. Jarosz-Żukowska, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2013.